

KÜLTÜREL BELLEK VE MEKÂN İMGESİ BAĞLAMINDA ÇANKIRI ASKERAĞA KONAĞI

Çankırı Askeraga Mansion in the Context of Cultural Memory
and Place Image

Rabia AKSOY ARIKAN*

ÖZ

Kültürel bellek, uzun yıllara dayalı kalıp imgelerin oluşturduğu bir unsurdur. Kültürel belleğin nesilden nesile aktarımı ve gelişmesi, birey ve toplum için olduğu kadar kültür için de gereklidir. Kültürel belleğin imgeler ve aracılığıyla aktarımı toplumsal yapının işleyişine devamlılık ve hareketlilik kazandırır. İmgelerin arka planında derin anlamlar ve yaşanmışlıklar yer almaktadır. Dolayısıyla kültürel bellek ve mekân imgelerinin ortaya çıkışları, kabullenişleri ve kayboluşları konularında detaylı bir araştırma yapılmasını gerekmektedir. Bu tür araştırmalar, imgeleri ait olduğu toplumun genel yapısına göre değerlendirmektedir. Kültürün mekânsal imgesi olan tarihi konaklar, yeniden yapılandırılarak hizmete sunulan önemli somut kültürel unsurlardır. Konakların düzenlenmeleri, hem kültürün nesilden nesile aktarılmasına hem de şehrin kültürel mirasına katkı sağlamak açısından son derece önem arz etmektedir. Konaklar kültürel belleğin ve yaşadığı dönemin ruhunu tüm yönleriyle yansıtan mekânlardır. Bu makalenin amacı; Çankırı Askeraga Konağının yeniden yapılandırılmasıyla oluşan kültürel belleğin, mekân imgesi bağlamında incelenmesidir. Çalışmanın değerlendirilmesinde literatür taraması ve kaynak kişi görüşmelerinden faydalanılmış, değerlendirmenin sonucunda kültürel belleğin ve mekân imgesi bağlamında “Çankırı Askeraga Konağı” üzerinde etkileri maddi kültür ve manevi kültür unsurları bir araya getirilerek gözlemlenmiştir. Bu aktarımlar daha çok kaynak kişilerin verdiği bilgilere dayandırılarak oluşturulmuş ve çalışmanın sonunda konağın mevcut haline yansıtan görsellerle somut olarak gösterilmiştir.

Anahtar Sözcükler: bellek, mekân, imgeler, Çankırı, Askeraga Konağı.

ABSTRACT

Cultural memory is an element formed by stereotyped images based on many years. The transfer and development of cultural memory from generation to generation is necessary for culture as well as for the individual and society. The transfer of cultural memory through images gives continuity and mobility to the functioning of the

* Dr. Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, Çankırı/Türkiye. E-posta: rarikan18@gmail.com. ORCID: 0000-0002-9074-7428.

social structure. Deep meanings and experiences are included in the background of the images. Therefore, it is necessary to conduct a detailed research on the emergence, acceptance and disappearance of cultural memory and images of space. Such research evaluates images according to the general structure of the society to which they belong. Historical mansions, which are the spatial image of culture, are important concrete cultural elements that are reconstructed and put into service. The arrangements of mansions are extremely important in terms of contributing both to the transfer of culture from generation to generation and to the cultural heritage of the city. Mansions are places that reflect the spirit of cultural memory and the period in which he lived in all aspects. The aim of this article is to examine the cultural memory formed by the reconstruction of the Çankırı Askeraga Mansion in the context of the image of space. As a result of the evaluation, the effects of cultural memory and space on the “Çankırı Askeraga Mansion” were observed by combining elements of material culture and spiritual culture. These transfers were mainly based on the information provided by the source people and were shown in concrete form at the end of the study with visuals reflecting the current state of the host.

Keywords: memory, settings, images, Çankırı, Askeraga mansion.

Giriş

Son dönem sosyal bilim çalışmalarında “bellek” kavramı ile ilgili incelemeler dikkati çekmektedir. Özellikle 20. yüzyıldaki yeni tarih yazımı üzerine yapılan kuramsal tartışmalar belleği hem ön plana çıkarmakta hem de yeni tarih yazımı üzerine eski düşünce ve kuramların sorgulanması ihtiyacını doğurmaktadır. Ancak “kültür” kavramı söz konusu olduğunda yapılan çalışmaların tek yönlü kaldığı, belleğin hem kültür bilimi hem de tarih bilimi kavramlarıyla daha ilintili olduğu görülmektedir. Bu nedenle “bellek” kavramıyla ilgili çalışmalarda “kültür” ve “tarih” kavramlarının da bulunduğu interdisipliner bakış açısına ihtiyaç vardır. Çünkü bellek çalışmalarında kültürel yapının öne çıkması, sadece antropoloji ya da etnolojinin çabalarıyla değil, halkbilimi gibi daha kapsayıcı kuramsal bakışa sahip bir disiplinin katkılarına ihtiyacı olduğunu da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ne antropoloji, ne etnoloji ne de tarih bellek çalışmalarında hem makro hem de mikro düzeyi hesaplayan bir yöntem tercihi içerisinde. Bu nedenle hem bireysel hem de toplumsal alandaki araştırmalarda başvurulabilecek bellek kavramına duyulan ihtiyaç bir üçüncü kavramsallaştırma arayışını gerektirmektedir. Bu kavram “kültürel bellek”tir. Kültürel bellek, gerek bireysel belleğin gerekse toplumsal belleğin açıklamakta yetersiz kaldığı alanları açıklayan

bir kavramdır. Alman Kültür bilimci ve Mısırolog Jan Assmann ve eşi Aleida Assmann tarafından geniş çerçevesi oluşturulmuştur (İlhan, 2018: 11-12).

Kültürel bellek Aleida ve Jan Assmann tarafından tanımlandığı şekliyle nesiller ve yüzyıllar boyunca tekrarlanarak içinde yaşanılan kültüre yerleşen, kültürü ve içinde bulunulan dönemi anlama ve yorumlama konusunda insana yön veren metinler ve resimlerin oluşturduğu insanların içinde var olan bir gelenektir (Assmann, 2011: 126). Kültürel bellek, belli bir mekânda varlık bulmaktadır. Aileler, toplumlar bir yerde yaşamlarını sürdürmekte, o yeri yurt hâline getirmekte ve orada mekânsal ilişkiyi oluşturmaktadır. Bütün bu yaşanmışlıklardan sonra aileler ve topluluklar aidiyet oluşturulan o yerle ilişkilendirilerek anlaşılma ve ilerleyen dönemlerde o şekilde anılmaktadır.

Tarihi mekânlar, kültürel belleğin oluşmasında, önem kazanmasında ön plana çıkan detaylardır. Mekânlar, ailelerin, toplumun yaşamını sürdürdüğü, kendilerinin inşa ettiği yaşam alanları olarak tanımlanmaktadır. Nitekim mekânı oluşturan ve yapılandıran orada yaşayan aileler, toplumlardır. Dolayısıyla mekân tüm detaylarıyla kültürel belleğe ait bir değerdir. Ailelerin ve toplumun inançlarını, yaşam tarzlarını, gelenek ve göreneklerini yansıtmaktadır. Tarihten bu yana mekânlar, kültürel belleğin oluşturulduğu ve aktarıldığı en önemli unsurlar olarak yapılandırılmaktadır. Günümüzde de kendini mekânlarla tanımlayan kültürler mekân oluşturulmadan varlıklarını sürdürmezler. Kültürel bellek mekânlarla kendini tanımlamakta ve imgeler olarak şekillenmektedir.

Tarihi konaklar, yeniden yapılandırılarak hizmete sunulan önemli somut kültürel bellek unsurlardır. Konakların düzenlenmeleri, hem kültürel belleğin nesilden nesle aktarılmasında hem de kent kültürel mirasına katkı sağlamak açısından son derece önemlidir. Konakların korunması ve kültüre kazandırılabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken unsur, yaşanabilen, yapılandırılabilen evler olmasıdır. Bir konak, içinde yaşayan birileri, o kültürel belleği aktaran aileler olmazsa yavaş yavaş çürümeye ve yıkılmaya mahkûmdur. Konaklarla birlikte yıkılan, yok olan sadece yapılar olmamaktadır. Kültürel belleğin temelini oluşturan bu yapılar, yaşadığı dönemin ruhunu tüm yönleriyle yaşatan ve manevî duyguları yansıtan yaşamsal alanlardır. Konakların yok olması tarihi yapıların ve kültürel belleğin de ortadan kalkmasına neden olmaktadır (Akbaş ve Oktay, 2020: 179). UNESCO'nun somut olmayan kültürel miraslar listesinde yer alan Çankırı Yâran Kültürünün de imgesi olan tarihi konaklar tıpkı Safranbolu ve Beypazarı örneklerinde görüldüğü gibi kentsel imgeler olarak kullanıma açılmalı, hizmete su-

nulmalıdır. Bu çalışmanın amacı; Yâran kültürünün de devamı niteliğinde olan Çankırı Askerağa Konağı'nın yeniden yapılandırılması sürecinin, kültürel bellek ve mekân imgesi bağlamında incelenmesidir.

İmgeler, Kültürel Bellek, Mekân ve Mekân İmgeleri

İmgeler, insanlık tarihi boyunca önemli olmuştur. Kökenleri araştırıldığına Paleolitik zamanlardan bu zamana kadar insanoğlunun bulunduğu her yerde imgeyi oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle farklı tarihler ve bölgelerde düşünen ve araştıran insanlar kendileri için imgeler oluşturmuşlar ve çeşitli nedenlerle bu imgeleri kullanmışlardır (İlhan, 2018: 79). İmgelerin, tarih öncesi dönemlerden bu yana insanların kendi kültürel yaşamlarını ve toplumsal yapılarını oluşturmada önemli işlevleri vardır. Arkeolojik oluşumlar ve keşfedilen yerlerdeki bulgular o dönemde yaşayan insanlar hakkında fikir sahibi olunmasını sağlamaktadır. İmgelerin işlevleri üzerine yapılan araştırmalar, açıklamalar ve deneyimler öncelikle bir topluluk içinde anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla imgeler bir insanın değil insanların oluşturulduğu topluluk içinde anlamlıdır ve o topluluğun ortak deneyiminin ifadesidir. Tarihsel imgelerle birlikte güncel imgeleri de içeren kültürel bellek, bu oluşumların geçişini ve bir yerden başka yere taşınmasını sağlamaktadır. Bu oluşumlara yüklenen anlamlarla tanındığı, yenilerinin nesilden nesle toplumsal, kültürel ve ekonomik dönüşümlerle birlikte ortaya çıktığı görülebilmektedir. Dünya üzerinde hemen her şeyde kültürel belleği oluşturan ve aktarımı sağlayabilen insan, aynı şekilde her şeyi imgelerin kaynağı olarak görebilmektedir. Kısacası hayatın içinde yer alan her şey şartlar gerçekleştiğinde birer imge hâline gelebilmektedir.

Bellek denildiğinde akla ilk gelen isimlerden birisi olan Maurice Halbwachs, bireysel belleğin dışında kolektif ya da toplumsal belleğin olduğunu, hatırlayan bir özne olarak bireylerin hatırlama süreçlerinde içinde buldukları toplum, grup ve ailelerin etkisi altında buldukları ve bazı toplumsal oluşumlar sayesinde geçmişini hatırlayabildiklerini ileri sürmektedir. Halbwachs'e göre, bir varlık olarak toplumların somut bir belleği yoktur, bu bellek bireylerde ve çeşitli bellek mekânlarında ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bir grubun belleği, bireysel bir bedene ya da beyne bağlı olduğu ölçüde var olabilmekte ve devam edebilmektedir (Halbwachs, 1992'den akt. Atabaş, 2018: 27). Bireysel bellek ise birebir geçmişte yaşanan bir ânı yeniden yaşama değil, içinde buldukları toplum, grup veya ailelerin yeniden yapılanmasıyla oluşan bir durumdur. Aileden temel olmak üzere her türlü grup ilişkisinin belleğin oluşumunda önemli etkileri söz konusudur.

Toplumun en küçük birimi olan her bir ailenin kendine ait ruhu, kendine ait yaşamı, kültürü bulunmaktadır. Halbwachs'a göre bu yaşanmışlıklar, sadece geçmişe ait bir dizi bireysel imgeler değil, birer kalıp ve örnektir. Bunların içinde ailenin genel tutumu ifade edilmektedir; bu oluşumlar sadece ailenin tarihini yeniden yapılandırmakla kalmazlar, aynı zamanda doğasını, niteliklerini ve zaafalarını da tanımlarlar. “Bizim ailemiz uzun ömürlüdür”, “şerefli bir aileyiz” veya “zenginleşmek için uğraşmıyoruz” denildiğinde, gruba ait olduğu varsayılan ve gruptan üyelerine geçen fiziksel ya da ahlaki bir özellikten bahsedilmektedir. Geçmişten alınan bu tür çeşitli unsurlardan, aile belleğinin değişmeden korunacağı ve bir şekilde ailenin geleneksel yapısını oluşturan bir oluşum meydana gelmektedir. Bireysel hatırlama süreçlerinde olduğu gibi ailelerin hatırlama süreçlerinde de yeniden bir yapılanma söz konusudur. Kardeşlerin, akrabaların karakterlerinin bulunduğu, mekânlarda geçen ve hafızada yer eden belirli bir sahne, o zaman yaşanan şekliyle yeniden ortaya çıkmamaktadır. Onu tekrardan yapılandırmakta; ondan önce ve sonra gelen pek çok dönemden ödünç alınmış unsurları dâhil edilmektedir. Dolayısıyla Halbwachs her ailenin kendine özgü bir ruhu ve ailenin sadece kendisine özgü gelenekleri olduğunu ifade etmektedir. Nitekim aile belleği sadece üyelerini bir araya getiren akrabalık ilişkilerinin değil, aynı zamanda onun geçmişinde iz bırakmış olayların ve kişilerin anısını da korumaktadır (Halbwachs, 1992'den akt. Atabaş, 2018: 37).

Geçmişe dair hatırlanan hiçbir şey mekândan bağımsız düşünülmemelidir. Nitekim hatırlamanın en önemli kolaylaştırıcılarından biri de olayın geçtiği yer, yani mekândır. Kimlik bilincinin üretilmesinde önemli bir işleve sahip olan mekânlar anıların oluşmasında aktif bir rol üstlenir ve geçmişe dair hatıraların vazgeçilmez yapıları olarak bellekte kalıcı hâle gelir (Başaran, 2021: 643). Halbwachs'a göre (2017: 140), karşılaşılan her nesne ve onun bütün içerisinde kapladığı yer bize, birçok insan için ortak olmanın bir yolunu hatırlatır. Aynı şekilde ev ya da mobilyalar da, yaşanan odalardaki tüm düzenlemelerle birlikte bu çerçevede içerisinde sıklıkla görülen aileyi ve arkadaşları hatırlatmaktadır. Mekân, grubun ya da orada yaşayan ailenin izini, aynı şekilde grup ya da aile de mekânın izini taşımaktadır. Nitekim tarihin olaylarla kurduğu bağlantı gibi bellekle mekânlar arasında bir bağlantı söz konusudur. Karşılaşılan her mekân ve onun içinde yaşadığı insanlar tarafından ifade ettiği anlam ve olaylara bağlanıyorsa, bellek de mekânlara bağlanmaktadır.

Kültürel bellek, sözlü kültür aşamasında “söz” aracılığıyla aktarılmış, daha sonra yazının bulunması ve yaygınlaşmasıyla, aktarım ve kaydetme yöntemi “yazı” haline gelmiştir. Temel olarak ritüel bağdaşıklık (sözlü bellek), metinsel bağdaşıklık (yazılı bellek) ikiye ayrılmaktadır (Assmann, 2011: 89). İlerleyen dönemlerde sözün etkin olduğu dönemdeki gibi kültürel belleğin mekâna ihtiyacı oluşmuş, bu oluşumu koruyan mekânlar ortaya çıkmıştır. Mekânın bilgi tutucu, deneyim saklayıcı yeteneğini fark eden insanoğlu mitolojik devirlerden bu yana aynı yöntem ile unutmanın etkilerini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Nitekim hatırlama hiçbir zaman kendiliğinden oluşmamıştır (Assmann, 2011: 44). İnsanoğlu, hatırlamayı sağlayan yeteneklere sahip olduğundan, kültürel bellek yitiminden olabildiğince kaçınmıştır. Yapılan araştırmalar, insanlık tarihi boyunca birçok hatırlama yönteminin kullanıldığını göstermektedir. Hatırlama amacına yönelik uygulamaların en etkin olanlarından birinin ise mekân-ımgeli ilişkisinin ortaya çıkışı olduğu düşünülmektedir. Connerton bu hususu (1999: 41-42) “alışkanlık belleği” kavramıyla açıklamaktadır.

Kültürel bellek ve mekân imgeleri yaratmak ise kültürel değişimin etkisine karşı kendini korumaktır. Yapılan bilimsel araştırmalar bir kültürün oluşması için öncelikle bir mekânın, temel bir ailenin varlığının, belirli bir katkı ve çabanın gerçekleştirilmesi ve topluma bir örnek teşkil etmesi gerektiği yönündedir. İlerleyen dönemlerde bu durum komşu ülke ve kentlerle yazı ve dilin etkileşimi, bilimsel bilgilerin gelişmesi, sanatsal, dinsel anıt eserlerin yapımı ve aktarımıyla devam ettirilmektedir. Dolayısıyla uygarlıklar arası etkileşimlerin olması kaçınılmazdır. Kültürel bellekler aynı zamanda insan hayatının düzenleyicisi değerlerdir. Bir kültür içinde yaşayan topluluklar kendi kültürleri içindeki farklı kültürlerin inançlarından, adetlerinden, hayat tarzlarından mutlaka etkilenmiştir. Her ne kadar çatışmalar olsa da hatta şiddetli gerçekleşse de hiçbir kültürel bellek etkileşim ve değişimden kendini koruyamamaktadır (Yenişehirlioğlu vd., 2011: 17). Nitekim kültürel belleği de oluşturan bu oluşumlar, nesillere aktarım konusunda çok büyük önem arz etmektedir. Mekânsal imgeler, kültürel belleğin oluşması ve yansıtılmasında somut varlık olarak öne çıkmaktadır. Böylece toplumlar kültürel belleğin aktarımıyla gelişmekte ve ilerlemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada yöntem olarak literatür taraması, görüşme yönteminden faydalanılmış ve yerel gazetelerde yayınlanan haber, bilgi içeren röportajlar incelenmiş ve içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmanın değerlendirilmesinde kaynak kişi görüşmeleri yapılmış, değerlendirmenin sonu-

cunda kültürel etkileşimin nesilden nesle aktarımının “Askerağa Konağı” sembolleri üzerindeki etkileri gözlemlenmiştir. Bu etkileşimler kaynak kişilerden aktarılan somut verilere dayandırılarak oluşturulmuştur. Ayrıca çalışmaların sonunda sunulan görseller, gerek konak gerekse “Askerağa Mehmet Aksoy ve Ailesi” ile ilgili anlatılanların somutlaştırılmasını sağlamaktadır. Görsellerin kullanılması için aileden izin alınmıştır.

Çankırı Askerağa Konağı

Bir insanın kişiliğini ya da bir zümrenin niteliğini belirleyen onları diğerlerinden ayıran isimler olan lakaplar, kültürel belleğin karakteristik özelliklerindedir. Bu isimler, kısaca kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki toplumsal ailelerin “Kimlerdensiniz?” sorusunun karşılığıdır. Aile isimleri ya da lakaplar, kendi dışındaki dünyaya ifade ederken öne sürülen, kendini “ötekilerden” ayırt etmeye yarayan bir araç olarak hâlen daha küçük yerleşimlerde kullanılmaktadır. Bu bağlamda, Çankırı yerli ailelerinde olduğu gibi günümüzde de hâlen daha kullanılan “Askerağa” lakabının hikâyesini ailenin tek oğlu, dedenin de ismini taşıyan Hüseyin Aksoy şu şekilde aktarmaktadır:

Eski yıllarda, soyadı kanununun olmadığı dönemlerde hep lakaplar kullanılmış. Savaş zamanı, yokluk yıllarında tüm imkânlar insanların kendi el emekleri ile olurmuş. Kıyafetlerini dahi kendileri dikerlermiş. Rahmetli Dedemiz Hüseyin Aksoy’a, Anadolu’nun yokluk ve savaş dönemlerinde Mehmet Dedesinin asker kıyafeti küçültülerek giydirilir. Dedeme de annesi babasının asker elbisesinin kumaşından, asker elbisesini küçülterek asker kıyafeti dikmiş. Dedem de kıyafetini çok severmiş. Çocukluk yıllarında hiç üstünden çıkarırmış. Sokakta herkese asker selamı verir asker gibi davranırmış. Bir gün dedem yine sevinçle ve büyük bir insan edasıyla şehrin merkezindeki kahvehaneye girmiş. Kahvehanede şehrin ileri gelenleri onu “Askerağa” gelmiş diyerek selâmlamışlar. Sonrasında bu adla anılarak, ağızdan ağıza yayılarak bu güzel ad ve mirası bizlere bırakılmıştır. “Askerağa” denildiği zaman herkes tanır, sever ve sayarmış (Hüseyin Aksoy, Görüşme: Mayıs 2019).

Askerağa Konağının (Adresi: Mimar Sinan Mahallesi, Mektep sokak, No: 33 Çankırı) iki katlı olarak inşa edilen bodrum katı düzgün kesme taş, birinci ve ikinci katları bağdadidir. Giriş kapısına altı basamaklı bir merdivenle vârlmaktadır. Simetrik bir düzen gösteren yapının giriş kapısı zemin katın tam orta bölümündedir. İkinci kat zemin kat duvarına gömülü olan ahşap direklerin üzerine oturmuş olan konsollar üzerine çıkmalıdır. Orta bölümde giriş

kapısının üstüne rastlayan kısım, daha çok çıkıntılı, kapının üstüne rastlayan çıkmanın altı ahşap saçaklarla düzenlenmiştir. Çıkmanın üzeri üçgen alınlıklı olup, bunun içerisi çiçekler ve eski yazı “Allah” ibaresi ile süslenmiştir. Saçaklar çıkmanın üzerinde bulunan üçgen alınlığın şekline uydurularak düzenlenmiş olup, saçak altları da süslüdür. Üstü alaturka kırma çatıyla örtülüdür (Çankırı Valiliği, 2014: 134). Hâlen daha aynı adla “Askerağa Konağı” olarak hizmet veren Çankırı’nın ileri gelen ailelerinden Askerağaların büyük oğlu Askerağa Mehmet Aksoy tarafından aileye kazandırılmıştır. 1928 yılında inşa edilen bu konak, geleneksel mimarîsi ile döneminin özelliklerini yansıtmaktadır.

Askerağa Konağı avlusundan içeri girildiğinde ziyaretçisini kendine özgü karakteri ile karşılamaktadır. Ziyaretçi, konağın avlu kapısından girip basamakları çıkmaya başlamasıyla konaktaki yâran geleneğine dair izleri, görsel olarak yeniden yaşamaktadır. “Askerağa Konağı”nın manevi ortamı hissedilmeye başlanmakta, kültürel belleğin mekân imgesi bağlamı, gelen ziyaretçiler için erişilebilir hâle gelmektedir. Konak, kültürel belleğin mekân imgesi bağlamında aktarımı açısından güzel bir örnek sunmaktadır.

Askerağa Konağına gelen ziyaretçi, mimarî içinde birinci kattaki gösterişli kapıdan, ilk olarak mutfak, kiler, misafir odası ve mahzenden oluşan hayat katını görmektedir. Burada yaşayan bir aile olduğundan günümüzde de kullanılmaktadır. Avludan girilen kapıda merdivenlerden yukarı çıkıldığında ikinci kattaki mutfak bölümünde Türk yemek kültürüne ait çoğu 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başına tarihlenen araç ve gereçler son derece düzenli, özenli ve eski dokusuna uygun bir şekilde sergilenmektedir. Konağın hayat bölümünde Türk geleneksel sanatlarla, yâran kültürüyle ve yok olmaya yüz tutmuş geleneklerle ilgili âdeta büyük bir sergileme yapılmaktadır. Örneğin nazara karşı uygulanan belli başlı tarihi bir ritüel yaşatılmaktadır. İstendiğinde Cuma günleri, sembolik bir ücret karşılığında el almış bir konak sakiniyle kurşun döktürebilmektedir.

Konağın ikinci katındaki misafir odasına girildiğinde geleneksel Türk el sanatının güzide örnekleri görülmektedir. Hayat katında geleneksel sedir tarihi dokuyu, aile kültürünü ve kültürel belleğin mekânsal imgesi bağlamında sembolleşen el işleri, tablo ve resimler bulunmaktadır. Tüm odalarının hayat bölümüne çıkması yönüyle de konak, geleneksel Türk evlerinin sembolünü teşkil etmektedir. Girişteki yatak odası dinlenme odası olarak tanzim edilmiş, karşısında eskiden banyo olarak kullanılan oda, sandık odası olarak tanzim edilmiştir. Hemen bitişiğindeki çocukların doğduğu oda ise ailenin annesine ithafen “Ayşe Hatun Odası” olarak düzenlenmiştir. Bu

odada eski Türk geleneği yatak, sandık, sehpa, örtü, el işleri ve resim örnekleri sergilenmiştir. Odada gerçekleştirilen imgesel detaylar bütün dokusuyla o güne dair tüm izleri âdeta geçmişe götürür niteliktedir. İkinci katın genelinde kültürel bellek izlerini ve mekânsal imgeleri, yâran kültürünün yansımalarını aile fertlerinin odalarının yapısında en ince ayrıntısına kadar keşfetmek mümkündür.

Askerağa Mehmet Aksoy'un büyük kızı Necla Babuccu'nun gayretleriyle, onun yadigârı olan "Askerağa Konağı" tadilat, tamirat ve teşrifat yapılarak Çankırı'nın sosyal hayatına kapılarını yeniden açmıştır. Büyük (Ulu) Cami'nin hemen üstünde adeta bir asker ihtişamıyla duran Askerağa Konağı, 1928 yılında inşa edilmiştir. 1978 yılında ilk defa kültür varlığı olarak tescillenen konağın 1990 yılında da tesciline devam edilmesine karar verilmiştir. Yapıldığı ilk yıllarda askeri kolordu binası olarak hizmet eden konak daha sonraki yıllarda şahsi mülkiyet olarak kullanılmıştır. Birçok el değiştiren konağın mülkiyeti, son olarak 1968 yılında Mehmet Aksoy'un satın almasıyla Aksoy ailesinin olmuştur (URL-1). Necla Babuccu ile yapılan röportajda konağın kıymetini ve önemini daha iyi anladığına vurgu yaparak şunları söylemiştir:

Konak 1928 yılında inşa edilmiş. O dönemlerde binanın mülkiyeti bir başkasına aitmiş. Komşularımız ile ziyaret ve görüşmeler yaptım. Konağın babam satın almadan önceki ev sahibini buldum. Konak hakkında birçok araştırmam oldu. Zamanında biz konağın kıymetini bilememişiz. Sıradan bir ev gibi içerisinde oturmuşuz. Ama zaman geçtikten sonra konak hakkında araştırmalar yaparak önemini daha iyi anladım. Konağın yapılış tarihi konağın girişinde Osmanlıca olarak 1928 olarak yazıyor. Daha önceki yıllarda Çankırı'da iki ya da üç tane kolordu varmış. O kolordulardan birisi de burada konağın olduğu yermiş. O dönemlerde bu konak kolordu binası olarak kullanılmış. Konağın altında mahzen gibi zindan gibi bir yer varmış. Askeri cezalıları orada nezarethanede tutulmuş. Konağın avlusunda bir ahır varmış. O ahırda kolorduya ait askeri atlar barınıyormuş. Kolordudan sonra pek çok el değiştiren konağın mülkiyeti en son babamın satın alması ile birlikte ailemize geçmiş oldu (URL-1).

Çocukluğunu yeniden canlandırmak istediğini ifade eden Askerağa'nın büyük kızı Babuccu şu açıklamaları yapmıştır:

Aradan yıllar geçtikten sonra 1968 yılında bu konağı satın aldık ve 1976'da bu konaktan taşındık. En son kiracımızın duyarsızlığı bizleri rahatsız etti. Avlu neredeyse gün ışığı görmüyordu. Konağın tarihi yapısını bozmuş. Bu bizi çok üzdü. Babamın vefatından sonra kiracı çıktı ve biz de o konağın tekrar tarihi dokusunu kazandırmak ve çocukluğumuzun geçtiği bu yapıyı yeniden canlandırmak için kendi imkânlarımızla elimizden geldiğince restore etmeye çalıştık. 1978 yılında bu konak ilk defa tescillenmiş bu bina ve 1990 yılında ise tescilinin devamına karar verilmiş (URL-1).

Kültürel bellek ve mekân imgesi bağlamında yapılan konak iç düzenlemeleri ile ilgili verilen detaylar ise şu şekildedir:

İnsan çok sevdiği işi yapınca yorulmuyor da. Ben burada çocukluğumu canlandırıyorum yaşatmaya çalışıyorum. Babamın, annemin hatıralarını burada tekrar yâd ederek yaşatmaya çalışıyorum. Annem de bu eve geldiğinde bu evdeki bütün yaşanmışlıkları hatırlıyor ve hep eskiler aklına geliyor. Benim kardeşlerim hep bu konakta dünyaya geldi. Eskiden doğumlar evde yapılırdı, hastaneye çok gidilmezdi. İçeride bulunan annemin yatak odasında 4 kardeşim dünyaya geldi. Annem içeride doğum yaparken ben çocuğum diye yanına almazlardı. Annem doğum sancısı çekerken o kadar üzülürdüm ki ben anneme çektiği acılar için... Ve bir süre sonra bebek ağlama sesi gelirdi. Kardeşlerimin doğduktan sonraki içeriden gelen o ağlama sesi hala kulaklarımda şu anda... Annem doğumlarını hep bu odada yaptığı için ve burası annemin odası olduğu için bu odaya annemin adını verdim ve bu odanın adı "Ayşe Hatun Odası" oldu. Burada annemin babamın nefesi var... Ben bu konağa elimden geldiğince sahip çıkacağım ve yaşatacağım (URL-1).

Günümüzde konak kültürel belleğin mekân imgesi bağlamında aktarımının somut bir ifadesi olarak yaşatılmaya çalışılmaktadır. Babuccu, konakta şu an yapılan etkinlikleri ise şu şekilde anlatmıştır:

Babamın hatıralarının olduğu bu konakta, babamın konağında babamı ölüm yıldönümünde yâd ettik, onun için dualar ettik. Babam çok cömert bir insandı. Yemeyi de yedirmeyi de çok severdi. Onun o cömertliğini burada tekrardan devam ettirmeye çalışacağım. Bundan sonra da burada mevlit, bayanların günleri gibi organizasyonlar yaparak konağı canlı tutmaya çalışacağım. Burada hep eski Çankırı yemekleri vereceğim. Hep eskiyi yâd edeceğim. Bütün ik-

ramlarımız da yemeklerimiz de Çankırı'nın yöresel yemekleri olacak. Türk kültürünün, Türk adetlerinin bir parçası olarak görülen ve insanların nazara karşı yapılan kurşun dökme işlemini de konakta yaşatmaya çalışacağız. Buraya gelen ziyaretçilerin talepleri doğrultusunda kurşun dökerek bu kültürü yaşatmaya devam edeceğiz. Çankırı'ya gelenlere artık hep diyoruz. Sizin de Çankırı'da bir eviniz var diye herkese söylüyorum. Burada gelsinler misafir edelim burada kalsınlar. Bu konak sadece bizim değil. Herkesin konağı, hepimizin konağı... Bu konağı, tarihimizi, geleneklerimizi hep birlikte yaşatmaya çalışalım. Hep birlikte sahip çıkalım. Tarihi Askeraga Konağı bundan böyle Çankırlıların düzenleyeceği etkinliklere ev sahipliği yapacak. Sünnet ve beşik, mevlitleri, mukabelelerin okunacağı, tarihle buluşulacak bir kültür mekânı olarak hizmet verecektir (URL-1).

Konağın şimdiki sahibi ve ailenin en büyük çocuğu olan Necla Babucu'nun anlatımları ve verdiği bilgilere göre, konağın şimdilerde ne şekilde kullanılacağına dair net bir fikir öne sürülmemiştir. Bu durumun en önemli nedeni, Kültür Bakanlığı'ndan konağın kullanımına ve restorasyonuna yönelik tespit yapılması istenmesi, katkı sunulması için yasal işlemlerin beklenmesidir.

Sonuç

Tarihsel bir olgu olan kültürel bellek, biriken ve aktarılan bir yapıdır. İnsanlar ve toplumlar var oldukça kültürel bellek var olmakta ve yaşamaktadır. Kültürel bellek, belli bir tarihsel süreçle birlikte anılmaktadır. Her tarihsel süreç de yeni bir kültürel oluşumun sonucudur. Kültürel belleğin temel özelliği olan tarihsellik; oluşma, gelişme ve var olmasının temel nedenidir. Tarih ve zaman kültürün yerleşmesi ve gelenekleşmesi bakımından son derece önemlidir. Kültürel belleğin zamana yayılması ile kurallar, gelenekler, görenekler ve töreler oluşmaktadır. Kültürel belleğin gelişebilmesi için zamana, tarihe, mekâna, sürekliliğe ihtiyacı vardır. Süreklilik kazanmayan, mekân imgesine dayandırılmayan ve nesilden nesle aktarılamayan kültürel bellek yok olmaya mahkûmdur. Dolayısıyla her kültürel bellek kendini sahiplenip sürekli hâle getirecek ailelere, mekânlara ve imgelere ihtiyaç duymaktadır. Bu oluşumlar olmadan kültürün süreklilik kazanması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle kültürler, sürekliliklerini ihtiyaç duydukları imgeleri korumakta ve sahiplenmektedir. Belirli olayların, kurumların ve kişilerin tartışmasız kabullenilmesini beklemektedirler. Kültürel bellekteki mekân

imgesi olarak aktarım bu şekilde sağlanabilecektir. Çünkü mekân imgesi olmadığında kültürel belleğin gerçekleşmesi de söz konusu değildir.

Kültürel belleğin mekânsal imgeleri toplumların ortak değerleri ve kurucu unsurlardır. Bu yapılar toplumun bütün bireylerini ortaklaşa aynı duygu ve anlayış etrafında buluştururlar. Herkes tarafından benimsenen, bilinen ya da toplum bireylerinin kendini benimsemesini ve paylaşılmasını zorlayan önemli mekânsal imgeler söz konusudur. Bunun yanı sıra daha kişiler arasında, ailelerde, sosyal ortamlarda, toplumsal oluşumlarda dikkati çeken imgeler de bulunmaktadır. Toplumda yer alan her oluşumun, her çevrenin hem genel toplumsal imgeleri hem de kendilerine ait imgeleri kullandıkları görülebilmektedir. Farklı mekânlar kendi özel sembol ve imge sistemlerini geliştirip kullanmaktadırlar. İmgeler ve mekânlar gibi oluşumlar bu kullanımda öne çıkmaktadır. Kültürel belleği oluşturan mekânlar ve imgeler birleştirici yönü ortaya çıkarmaktadır. Nitekim hangi yapıda yer alırsa alsınlar o anlam dünyasına dâhil olmuş kişilerce kavranmakta, taşınmakta ve özümsemektedir. Her aile kültür kendini dilini, söylemini kavramakta ve aktarmaktadır. Dolayısıyla birçok mekânsal imge vardır. Tüm bu oluşumlar dünyaya, yaşam alanlarına ve kültürün oluştuğu mekânlara dağılmış kültürel belleğin yapısı olmuş durumdadırlar.

Bu çalışmanın amaç ve içeriğini teşkil eden açıklamalarda “Çankırı Askeriye Konağı”ndan aktarılan içerikte kültürel belleğin ve mekân imgesi bağlamında aktarımı somut olarak gözlemlenmiştir. Askeriye Konağının günümüze uyarlanması emeği geçenlerin büyük çoğunluğunun kadınlardan oluşması dikkat çekmektedir. Kadınların kültürel belleğin aktarılması konusunda katkısı konusunda duyarlı ve pozitif ayrımcı bir yaklaşımın olduğu gözlemlenmektedir. Kadınların kültürel belleğin aktarımı ve imgelerin kullanımını konusundaki etkin rolleri, büyük katkıları burada da çarpıcı bir şekilde görülmektedir.

Bir ilk olan bu aile geleneği çalışmasının Çankırı’daki diğer tarihi mekânlarda da, kültürel belleğin imgelerle aktarımın mekânsal bağlamda da gerçekleşmesi, gelenek, görenek ve değerlerin nesilden nesle geçerek yaşatılması açısından son derece önemlidir. Bu konuda yapılacak en etkili çalışma ailelere devlet desteği sunularak binaların tarihi dokuları korunarak ve gözetilerek yeniden yapılandırılması ve tekrar ailelere mülkiyetin verilmesi şeklinde olmalı, özendirici çalışmalara yer verilmelidir. Tarihi mekânlar yok olurken nedeninin maddi kaygılar olduğu dikkatten kaçırılmamalı bu tür yapılara sahip aileler devlet desteği verilerek aile miraslarına sahip çıkmaları özendirilmelidir. Çünkü bu kültürel mekânlara en iyi bakanlar yine o ev-

de yaşayan aile fertleridir. Ailenin destek istememesi ya da ilgilenemeyeceği durumlarda Avrupa’da görülen örnekler gibi tarihi dokusunun bozulmaması, gerekli hassasiyetlerin gösterilmesi şartıyla tarihi mekânlar turizme açılmalıdır. Kısacası kültürel bellek ve mekân imgesi bağlamında Çankırı Askerağa Konağında ifadesi geçen sembollerin kalıcı olması, konağın yeniden yapılandırılmasında gösterilen emek ve gayretler ortak değerlerin yaşatılabilmesi açısından son derece önemlidir. Kültürel belleğin yaşatılması adına, bu gibi örneklerin ülkemizin tamamında aynı anlayış ve hassasiyetle hayata geçirilmesi ortak temennidir.

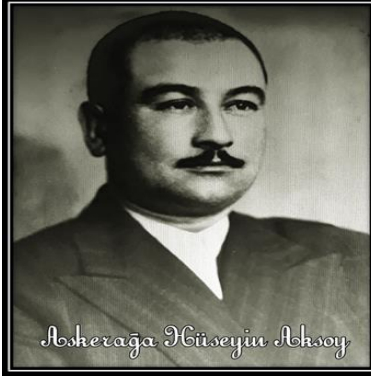
Kaynakça

- Akbaş, Saim ve Oktay, Kutay (2020). “Geleneksel Türk Konaklarının Turizme Kazandırılması: Kastamonu Örneği”. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 9(2): 179-194.
- Assmann Jan (2011). *Kültürel Bellek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atabaş, Ahmet (2018). *Geleneksel Mahallede Toplumsal Hafıza: Bursa Emirsultan Mahallesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başaran, Uğur (2021). “Nostalji-Kültür İlişkisi ve 21. Yüzyıl Türk Halk Şiirinde Nostaljik Unsurlar Üzerine Bir Değerlendirme”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(34): 636-651.
- Connerton, Paul (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* Çev. Alaeddin Şenel. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çankırı Valiliği (2014). *Çankırı Kültür Envanteri*. Ankara: Sonsuz Matbaacılık.
- Halbwachs, Maurice (1992). *The Collective Memory*. Trans. Francis J. Ditter, Jr. Vida Yazdi Ditter. New York: Harper & Row Publishers.
- Halbwachs, Maurice (2017). *Kolektif Hafıza*. Çev. Banu Barış. Ankara: Heretik Yayınları.
- İlhan, M. Emir (2018). *Kültürel Bellek: Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Hatırlama*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- URL-1: <https://www.cankiriyenigun.com/asirlik-askerağa-konağı> (Erişim Tarihi: 15.02.2021).
- Yenişehirlioğlu, Filiz vd. (2011). *Kültür Tarihi*. Ed. Bahadır Gülmez. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ekler

Görsel 1-2. Askeraga Konağı

Görsel 3. Askeraga Hüseyin Aksoy, Görsel 4. Askeraga Hacı Mehmet Aksoy (Aile Arşivi)

Görsel 5-6. Askeraga Mehmet Aksoy (Aile Arşivi)

Görsel 7-8. Askeraga Konağı Selamlık ve Haremlık

Görsel 9-10. Askeraga Konağı Ayşe Hatun Odası

Görsel 11-12. Askeraga Konağı İç Mekân

Görsel 13-14. Askeraga Konağı İç Mekân

Görsel 15-16. Askeraga Konağı Mutfağı

Görsel 17. Merhum Askeraga Hacı Mehmet Aksoy'un Eşi ve Çocukları. Eşi Ayşe Aksoy, Necla Babuccu (anneninin sağında), Leyla Aksoy (yanında), Hül-ya Özasan (yanında), Hüseyin Aksoy, Rabia Aksoy Arıkan.

Görsel 18. Merhum Askerâğa Hacı Mehmet Aksoy'un Eşi, Çocukları, Gelini, Damatları ve Torunları.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışmanın sözlü verileri 2020 yılından önce toplandığı için geçmişe dönük etik kurul belgesi alınmamıştır, ancak araştırma etiğine uyulmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar, makalede adı geçen ailenin bir üyesidir.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Since the oral data of this study were collected before 2020, ethics committee approval retroactively was not obtained; however, research ethics were followed.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author is a member of the family mentioned in the article.*